

להציל את הרוח

מאת פרופ' חוה טורניאנסקי

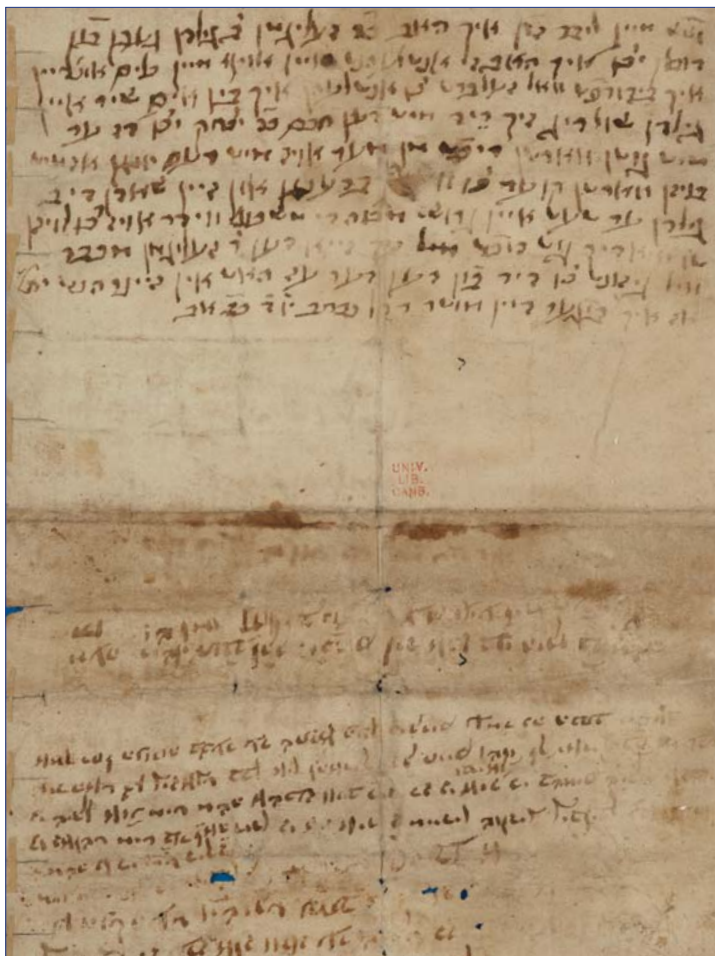
מתוך דברים שנשאה כלת הפרס בשם מקבלי פרס ישראל לשנת 2012, ובהם פרופ' יוסף קפלן, יו"ר החפיבה למדעי הרוח באקדמיה, ביום העצמאות תשע"ג

ארוכה הדרך אל העצמה הרוחנית המיוחלת, ובדרך אל התיקון החברתי הנדרש בדחיפות חייבים לשמש נר לרגלנו מצוות ועקרונות יסוד ממורשתנו הקדומה. התיקון – בנפשנו הוא, והגשמתו תובעת את הרמת קרנם של מדעי הרוח והחברה, אלה הם החוקרים את רוח האדם ואת החברה האנושית.

בתחילת מרס 1950, עוד לפני שמלאו שנתיים להכרזת המדינה, ראה לנכון ראש הממשלה ושר הביטחון דאז דוד בן-גוריון להצהיר נמרצות כי "לפני כל מוטלת עלינו החובה הדחופה של גאולת היצירה העברית. כתבי יד עבריים רבים אבדו בצוק העתים ומחמת המציק, ומי יודע כמה מהם נשמדו במלחמת העולם השנייה. אך עדיין ישנם אלפי כתבי יד עבריים בספריות בְּעוֹלָם, ומדינת ישראל שומה עליה לאסוף ולכנס נידחים אלה, נדחי רוח ישראל בגולה. אי אפשר להשיג ולרכז בישראל כתבי-היד המקוריים, אבל צילומים אינם נופלים בערכם השימושי מכתבי-היד עצמם, וזאת אשר עלינו לעשות בהקדם, בלי דיחוי, בכל המרץ: לרכז הצילומים באוניברסיטה העברית" (עד כאן לשונו). על כינוס נידחי רוח ישראל אלה הוקם המכון לתצלומי כתבי יד של הספרייה הלאומית, שהפיח רוח חיה במפרשים של חקר מדעי היהדות. תביעתו הדוחפת של בן-גוריון היא עדות ניצחת לשאיפתה הנחושה של ההנהגה דאז לקבץ במדינה היהודית, שזה עתה נולדה, את פזורי ישראל מארבע כנפות הארץ, ועמם פְּרוֹת יצירתם הרוחנית; לאסוף כאן את האדם מישראל עם אוצרות תרבותו, ולהציל לא רק את הנפש אלא גם את הרוח. כעבור שלוש שנים ייסד בן ציון דינור, אז שר החינוך של מדינת ישראל, היסטוריון ומורה דגול, את פרס ישראל, וקבע: "מתן פרסי ישראל ביום

העצמאות בא להדגיש את הקשר הפנימי האורגני בין עצמאות מדינית ובין עצמאות רוחנית. קביעת הטקס ביום העצמאות באה להזכיר לעם, חזור והזכר, כי עצמאותו של עמנו תלויה בעצמתו הרוחנית, ואין עצמה רוחנית לעם אם אין העם שוקד על עצמיותו".

בשישים השנה שחלפו מאז, זכינו לשפע הישגים מפוארים וגילויים פורצי דרך בתחומים השונים של המדע, המחקר והמחשבה. חלקם תרמו להעשרת הידע ולהעמקת ההבנה בהתנהלות העולם שבו אנו חיים ובהתנהגות האדם בו, חלקם חשפו מקטעים עלומים בתולדותינו ובתולדות תרבותנו או זרו אור חדש על הידועים, ואחרים באו להיטיב עם גופנו, לרפא את חולינו, להאריך את ימינו ולשפר את רמת חיינו. פרץ אדיר של שגשוג יצירתי בספרות ובמוסיקה, באמנות הפלסטית ובאמנויות הבמה הניב פרי הילולים מרחיב דעת ומרומם נפש.

כתב יד מן הגניזה הקהירית (T-S. Misc. 36.152): מכתב בידיש של מרת רחל צאריט מירושלים [או: מאמה בירושלים] אל בנה בקהיר משנות השישים של המאה ה־17. זכויות היוצרים לתמונה/ות באדיבות The Syndics of Cambridge University Library. תצלום כתב היד באדיבות The Syndics of Cambridge University Library.

◀ לא בכדי מעוררים ההישגים הללו השתאות גדולה, אך עדיין ארוכה הדרך אל העצמה הרוחנית המיוחלת, ורבים האתגרים הניצבים לפנינו בכל תחומי החיים והעשייה. בדרך אל התיקון החברתי הנדרש בדחיפות חייבים לשמש נר לרגלנו מצוות ועקרונות יסוד ממורשתנו הקדומה, מהם השגורים בפינו כמו "כל אדם נברא בצלם אלהים", "מה ששנוא עליך אל תעשה לחברך" או "ואהבת לרעך כמוך", ומהם נדירים יותר, למשל: "כאזרח מכם יהיה לכם הגר אתכם

שרי הממשלה הרביעית אצל נשיא המדינה. יושבים משמאל לימין: בן-ציון דינור, דוד בן-גוריון, נשיא המדינה יצחק בן-צבי, דב יוסף. עומדים משמאל לימין: פרץ נפתלי, לוי אשכול, פנחס לבון, יוסף סרליו, גולדה מאיר, פנחס רוזן, משה שרת, ישראל רוקח, פרץ (פריץ) ברנשטיין, 25.12.1942

ואהבת לו כמוך", "לא תעשוק שכיר עני ואביון מאחיך או מגרך אשר בארצך בשערך", "אשרי אדם מצא חכמה ואדם יפיק תבונה", "כי טובה חכמה מפנינים וכל חפצים לא ישוו בה".

עצמתנו הרוחנית נתונה בסכנה. לפתחה רובצים בורות וניכור, צרות אופקים ושוויון נפש. התיקון – בנפשנו הוא, והגשמתו תובעת את הרמת קרנם של מדעי הרוח והחברה, את טיפוחם הלכה למעשה ואת חיזוק מקומם במערכת החינוך. מדעים אלה הם החוקרים את רוח האדם ואת החברה האנושית. הקנייתם היא שנוטעת באדם שאיפה להבין את עצמו ואת זולתו, כוח לפתח תודעה חברתית, רצון להיות מעורב בחיי הקהילה ויכולת לקבל החלטות

המבוססות על ידיעה והבנה. מקומם הראוי של מדעי היהדות במסגרתם מובן מאליו, כדברי דינור: "אין עצמה רוחנית לעם אם אין העם שוקד על עצמיותו", וזאת דווקא בעם שבעברו עמדו בראש כינויי הגנאי המבזים ביותר הציורפים "בור ועם הארץ", "בור מדאורייתא" ו"גוי גמור", הנאמר רק על יהודי שאינו יודע דבר על יהדותו. בכוחם של לימודי היהדות להפגיש אותנו עם מכלול החיים, המחשבה והיצירה היהודיים על גלגוליהם במשך

פרופ' חוה טורניאנסקי
במקס קבלת פרס
ישראל תשע"ג

הדורות, רוב הזמן כמיעוט בקרב עמים אחרים, ולהנחות אותנו בהגדרת זהותנו כיחידים וכציבור במדינתנו העצמאית. אז תוכל להתגשם השאיפה של יהדות זמננו לחיבור אמין בין "יידישקייט און מענטשלעכקייט" – יהודיות ואנושיות – במסגרת מדינה יהודית ודמוקרטית לתפארת. בדחילו ורחימו נעניתי לבקשה לשאת את דברם של מקבלי פרס ישראל השנה, שנת השישים להיווסדו של ציון ההוקרה והכבוד הגדול ביותר שהמדינה יכולה להעניק לאזרחיה. מתחומי עשייה שונים אנחנו באים, ובזכות זכייתנו היינו – כמו כלות הפרס וחתניו שקדמו לנו – לנציגים נבחרים של רבים וטובים העושים במלאכה למען החברה והמדינה במחקר ובמדע, ביצירה ובבנייה במסגרת המפעל החי והמתפתח המשותף לכולנו, והנותן משמעות לעשייתנו. ביום חגה של המדינה כולה כפולה השנה שמחתנו – ולא לשווא אנחנו נקראים היום חתן או כלה. תודה וברכה שלוחות לכל המלווים אותנו בדרכנו ולכל המשתתפים בשמחתנו. ומעל לכול מלא הלב רגשי תודה עמוקים למדינת ישראל ולרקמתה האנושית החיה, שגם אפשרו לנו להצליח בעשייתנו וגם זיכו אותנו בכבוד הגדול.